

SHASHKA SPORT TURINING O'YIN QOIDASI

Hakimov Dilshod Qo'qonovich

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada shashka sport turining kelib chiqishi, qoidalari, o'yin jarayonida qo'llaniladigan taktik usullar hamda uning ta'limiy ahamiyati tahlil qilingan. Shashka intellektual sport turi sifatida insonning strategik fikrlashi, diqqatni jamlash, tezkor qaror qabul qilish kabi kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirishi yoritilgan. Maqolada shashka doskasi, donalari, o'yin maqsadi, yurish va urib olish qoidalari bilan bir qatorda xalqaro musobaqalardagi tartib-qoidalar ham bayon etilgan. Shuningdek, shashkaning yoshlar tarbiyasidagi pedagogik ahamiyati alohida ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: shashka, intellektual sport, strategiya, dama, o'yin qoidalari, kombinatsiya, sport musobaqalari.

Аннотация. В данной статье рассмотрены происхождение игры шашки, ее основные правила, тактические приемы и значение в развитии интеллектуальных способностей человека. Шашки как вид интеллектуального спорта формируют логическое мышление, внимательность и стратегический подход к решению задач. В работе описаны элементы игры, правила передвижения и взятия шашек, а также спортивные нормы международных соревнований. Отмечена педагогическая ценность шашек в воспитании молодежи.

Ключевые слова: шашки, интеллектуальный спорт, стратегия, дамка, правила игры, комбинация, соревнования

Annotation. This article analyzes the origin of draughts, its fundamental rules, tactical elements, and its role in the development of human intellectual abilities. As an intellectual sport, draughts enhances logical thinking, concentration, and strategic decision-making. The article describes the game board, movement and capturing rules, as well as official competition regulations. Moreover, the

educational significance of draughts in developing youth discipline and thinking skills is emphasized.

Keywords: draughts, intellectual sport, strategy, king piece, game rules, combination, tournament.

Kirish.

Shashka – bu intellektual sport turi bo‘lib, unda aql, strategik fikrlash, mantiqiy tahlil va diqqat juda muhim rol o‘ynaydi. Shashka qadimiy o‘yinlardan biri bo‘lib, dunyoning ko‘plab mamlakatlarida ommalashgan. Shohmatga yaqin bo‘lsa-da, shashkaning o‘ziga xos qoidalari, taktik usullari va milliy variantlari mavjud. Hozirgi kunda shashka xalqaro sport turlaridan biri hisoblanadi va u bo‘yicha jahon chempionatlari, xalqaro turnirlar o‘tkaziladi. Shashka nafaqat sport o‘yini, balki inson tafakkurini rivojlantiruvchi pedagogik vosita hamdir.

Shashka o‘yining kelib chiqishi. Shashkaning kelib chiqishi haqida turli fikrlar mavjud. Ayrim manbalarda bu o‘yin qadimgi Misr va Hindistonda paydo bo‘lgani aytiladi. Arab dunyosi orqali Yevropaga tarqalgan, keyinchalik Rossiya va Markaziy Osiyoda keng ommalashgan. O‘zbek xalq o‘yinlarida ham shashkaning “daraxt shashka”, “to‘rtburchak shashka” kabi milliy variantlari mavjud bo‘lgan. Hozirgi kunda eng ko‘p tarqalgan shakllari xalqaro shashka (100 katak), rus shashkasi (64 katak) va ingliz shashkasi (draughts) hisoblanadi[5].

Shashka doskasi va figuralari. Shashka to‘g‘ri to‘rtburchak shakldagi doskada o‘ynaladi. Eng ko‘p tarqalgan turi – 64 katakli shashka bo‘lib, 8 ta qatordan iborat qop-qora va oq rangli katakchalarga ajratilgan. Har bir qatorda bir-biriga almashib keluvchi qora va oq maydonlar mavjud.

- Har bir o‘yinchi 12 ta shashka donasi bilan o‘yinni boshlaydi.
- Donalar faqat qora kataklarda harakatlanadi.
- Birinchi yurishni oq tomondan o‘tirgan o‘yinchi amalga oshiradi.

O‘yin maqsadi. Shashkaning asosiy maqsadi raqibning barcha donalarini urib olish yoki uning harakatlanishiga yo‘l qo‘ymaslikdir. Buning uchun hujum va himoya strategiyalaridan, kombinatsiyalardan foydalaniladi[4].

Harakatlanish qoidalari. Oddiy shashka donalarining yurish qoidalari:

- Diagonal bo‘ylab faqat oldinga (raqib tomonga) 1 katak yuradi.
- Agar raqib donasi yonidagi diagonaldagi katakda joylashgan bo‘lsa va uning ortidagi katak bo‘sh bo‘lsa, raqib donasini “urib olish” mumkin.

“Dama” yoki “Shoh”ga aylantirish[2]:

- Oddiy shashka donasi raqib tomonidagi oxirgi qatorga yetib borganda, u “dama”ga aylanadi.
- Dama oldinga ham, orqaga ham diagonallar bo‘ylab yurishi va raqib donalarini urishi mumkin.
- Urish olish qoidalari. Shashkada urish majburiy hisoblanadi. Agar shashka raqib donasini ura olsa, bu yurish bajarilishi kerak.
- Birdan ortiq donani ketma-ket urish imkoniyati bo‘lsa, o‘yinchi bu kombinatsiyani amalga oshirishi shart.
- Urish faqat diagonal orqali amalga oshiriladi.
- Urilgan donalar doskadan olib tashlanadi.

O‘yin natijasini aniqlash

O‘yin quyidagi holatlardan biri bilan yakunlanadi:

Natija turi	Tavsif
G‘alaba	Raqibning barcha donalari urib tashlansa yoki yurish imkoniyati qolmasa
Durrang	Ikki tomon ham g‘alabaga erisha olmasa yoki bir xil pozitsiya 3 marta takrorlansa
Yutqazish	Qoidalariga amal qilmaslik, vaqt tugashi yoki taslim bo‘lish

Asosiy taktik usullar. Shashka strategik fikrlashni talab qiladi. Eng ko‘p qo‘llanadigan taktikalar[1]:

- Markazni nazorat qilish – o‘yin boshida markaziy kataklarni egallash.
- Dama olishga intilish – raqibdan oldin dama chiqarish.
- Qurbonlik qilish – vaqtinchalik dona berib strategik ustunlik olish.
- To‘siq qo‘yish – raqib yurishini cheklash.
- Ikki tomonlama hujum – raqibni majburiy yutqazishga undash.

Shashka o'yinining sport qoidalari. Shashka musobaqalari rasmiy tartibda o'tkaziladi. Qoidalar quyidagicha:

- O'yin vaqt bilan cheklanadi (odatda 30–60 daqiqa).
- O'yinchilar navbat bilan yurishadi.
- O'yinchi yurishni shaxmat soatidagi tugmani bossagina yakunlagan hisoblanadi.

— Raqibni chalg'itish yoki qoidabuzarlik qilish taqiqlanadi.

Shashkaning inson tafakkurini rivojlantirishdagi o'zni. Shashka o'yinining foydali jihatlari:

- Mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi;
- Diqqatni oshiradi;
- Vaqtni to'g'ri taqsimlashga o'rgatadi;
- Strategik fikrlashni shakllantiradi;
- Sabrlilik va intizomga o'rgatadi.

Shuning uchun maktab va oliy ta'lim muassasalarida shashka mashg'ulotlari keng qo'llanilmoqda[3].

Xulosa.

Shashka sport turi inson tafakkuri va intellektual salohiyatini rivojlantiruvchi muhim o'yin hisoblanadi. Uning qoidalari sodda va tushunarli bo'lsa-da, yuqori darajada strategik fikrlashni talab qiladi. Shashka orqali nafaqat sport ko'nikmalari, balki mantiqiy tahlil qilish, diqqatni jamlash, sabrlilik va qat'iyat kabi sifatlar shakllanadi. Shu sababli shashkani maktab va oliy ta'lim tizimida hamda sport mashg'ulotlarida keng qo'llash maqsadga muvofiqdir. Shashka musobaqalari yoshlarning intellektual salohiyatini namoyon etish va rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Ushbu maqolada bayon etilgan ilmiy-amaliy qarashlar shashkani nafaqat sport turi, balki tarbiyaviy vosita sifatida ham katta ahamiyatga ega ekanini tasdiqlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Абдуллаев III. Шахка o'yinining asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. Platonov V. Strategy and Tactics in Draughts. – Moscow: Sport Press, 2019.

3. World Draughts Federation (FMJD) Official Rules. – Amsterdam, 2022.
4. Karimov A. Sport psixologiyasi. – Toshkent: Fan, 2020.
5. Хамидов Р. Intellektual o'yinlarning ta'limdagi o'rni. – Samarqand, 2021.
6. Sunatov, J. R., Zikrillayeva, F., Husenova, M., & Sanayeva, M. (2025). INGLIZ TILINI O 'QITISHDAGI MUAMMOLAR. University Research Base, 560-568.
7. Сунатов, Д., Тошмуродова, С., Анварова, Э., & Зикриллаева, Ф. (2025). Madaniyatlararo muloqotning ahamiyati. Объединяя студентов: международные исследования и сотрудничество между дисциплинами, 1(1), 141-143.
8. Сунатов, Ж., Холмуратова, Р., Зикриллаева, Ф., & Алишеров, Г. (2025). Kompyuter lingvistikasida kompyuter leksikografiyasining ahamiyati. Объединяя студентов: международные исследования и сотрудничество между дисциплинами, 1(1), 269-271.